

JOGI FÓRUM PUBLIKÁCIÓ

Törvényes vád? Törvényes vád! Törvényes vád?!

szerző:

dr. Hegyeshalmi Gergely

kézirat lezárás helye, dátuma:

Miskolc, 2017. december 01.

Munkám első részében egy rövid történeti áttekintést és bevezetést követően igyekszem választ adni arra a kérdésre, hogy mit jelent a vád törvényessége, a kérdés hogyan helyezhető el a büntető jogterületen belül. Ezt követően bemutatom az egyértelműen a törvényes vád talaján álló hatályos büntetőeljárás szabályozás gerincét, azokra a kritériumokra koncentrálva, amelyek tekintetében az új büntetőeljárás törvény újdonságot hoz. A harmadik részben pedig az új Be. témámhoz kapcsolódó szabályozását tekintem át, megvizsgálva azt is, hogy a vád törvényessége továbbra is kritérium marad-e a büntetőeljárásban.

I./ Törvényes vád?

„Legyenek pedig a tanúk és vádlók minden gyalázat feltja nélkül való, feleséges és családos emberek és mindenestől fogván Krisztus követői”¹ - I. István király törvényei már az 1000 évvel ezelőtti első magyar államban is követelményekhez kötötték a vádlóként való fellépést. Ekkoriban Európa-szerte a bűncselekmény sértettje emelt vádat; megszületett a felismerés, hogy a bűncselekmény nem csak az egyén, hanem a társadalom érdekeit is sérti, *„a bűncselekmény üldözése nem csak a sértett, hanem a közösség ügyévé is vált, [...] bűncselekmény elkövetése miatt bárki kezdeményezhetett eljárást”*.² Ezzel, a sértetti kezdeményezésen alapuló akkuzatórius eljárási rendszerrel állt szemben az egyházi alapokon kifejlődött, hivatalbóli eljárás-kezdeményezésen alapuló inkvizitórius rendszer. A jogfejlődés egyik legnagyobb lépcsője volt, amikor a XIX. században - végső soron a Francia Forradalom eredményeinek, így különösen a hatalmi ágak szétválasztásának a táptalaján kialakult, és a napoleoni háborúk eredményeként - Európa-szerte elterjedt az úgynevezett vegyes eljárási rendszer alapját képező 1808-as Code d'instruction criminelle, amely a vád, a védelem és a bíráskodás büntetőeljárás triumvirátusát megalkotta. Ez a professzionális büntető igazságszolgáltatás alapja. Mindezek szellemében került sor XIX. század második felében a magyar hivatásos ügyészi szervezet felállítására,³ majd az önálló magyar büntető perrendtartás megalkotására,⁴ amelyben az eljárási feladatok megosztása révén az ügyészi

¹ <https://1000ev.hu/index.php?a=3¶m=261> (letöltve: 2017. 11. 18.)

² Farkas Ákos-Róth Erika: A büntetőeljárás (Complex Kiadó Jogi és Üzleti Tartalomszolgáltató Kft., Budapest 2007., 29. oldal)

³ 1871. évi XXXIII. törvénycikk a királyi ügyészségről

⁴ 1896. évi XXXIII. törvénycikk a büntető perrendtartásról

vádmonopólium rögzítésére is sor került.⁵ Ezek alapozták meg a mai modern, az ügyészi vádat a középpontjába állító büntetőeljárás rendszert.⁶

Egy büntetőeljárás rendszerét legalapvetőbb szinten az alapelvei határozzák meg. Az alapelvek „a büntető eljárás célját, feladatait, intézményeit, résztvevőinek joghelyzetét, lefolytatásának rendjét és mindezek tételesjogi szabályozását” határozzák meg.⁷ Az alapelvek közül az eljárási feladatok megoszlásának elvét tekintve, amely szerint a vád a védelem és az ítélkezés elkülönül,⁸ „nem csupán a bíróság ítélkezési privilégiuma, hanem az ügyész vádmonopóliuma is következik: a bíróság csak törvényes vád alapján járhat el”.⁹ ¹⁰ Ez a vádelv. A vádelvet „nevezhetjük rendszer-meghatározó elvnek [...] hiszen [...] az egész hatályos magyar büntetőeljárás átthatja, az összes lényeges alapelv felfűzhető a vádelv köré, vagy levezethető belőle”.¹¹ Napjaink szabályozását áttekintve azt látjuk, hogy korábban az Alkotmány, majd jelenleg az Alaptörvény is rögzíti a vádelvet,¹² más szóhasználattal ugyan, de a bíróság vádhoz való viszonyát mindkettő tartalmazza.

A vádelv mint úgynevezett működési alapelv¹³ magában foglalja a törvényes vád fogalmát, amelyet a Be. 2. § (2) bekezdése kifejezetten meghatároz:¹⁴ a vádemelésre jogosult a bírósághoz intézett indítványában meghatározott személy pontosan körülírt, büntető törvénybe ütköző cselekménye miatt a bírósági eljárás lefolytatását kezdeményezi. Ezen törvényi meghatározás fogalmi elemei mentén az 1. BK vélemény¹⁵ megkülönbözteti a törvényes vád alaki és tartalmi feltételeit. A vádlói jogosultság a vád törvényességének alaki feltétele: az ügyész a közvádoló,¹⁶ azonban egyes esetekben magánvádlói és pótmagánvádlói fellépésre is sor kerülhet. A tartalmi követelmények körében az első a meghatározott személy ellen irányultság: a Be. 2. § (3) bekezdése szerinti

⁵ <https://1000ev.hu/index.php?a=3¶m=6650> (letöltve: 2017. 11. 19.): „1. § Bünvádi ügyben bírói eljárás csak a törvény értelmében, vád alapján és csak az ellen indítható, a kit büntett, vétség vagy kihágás nyomatékos gyanuja terhel. 2. § A vádat rendszerint a kir. ügyészség képviseli.”

⁶ A nyomozás célja közvetve a vádemelés kérdéséről való döntés [Be. 168. § (2) bek.], a bírósági szakaszt pedig közvád esetén csak a vádemelés indíthatja el [Be. 2. § (1) és (2) bek.].

⁷ Csóka Ervin: Korszerűsödő alapelvek a büntetőeljárásban (http://acta.bibl.u-szeged.hu/6951/1/juridpol_053_103-120.pdf, letöltve: 2017. 12. 01.)

⁸ Be. 1. § (1) bek.

⁹ Belovics Ervin-Tóth Mihály: Büntető eljárásjog (HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest 2013., 49. oldal)

¹⁰ „A vádelv lényegét érzékletesen szemlélteti [...] a *nemo iudex sine actore* formula, azaz a vádló vádja nélkül nincs bíró.” In: dr. Czédli-Deák Andrea: A vád törvényessége az elmélet és a gyakorlat tükrében (<http://ujbtk.hu/dr-czedli-deak-andrea-a-vad-torvenyessége-az-elmélet-es-a-gyakorlat-tukreben/>, letöltve: 2017. 11. 18.)

¹¹ Székely György László: Alapelveket érintő változások a büntetőeljárás törvényben (Ügyészek Lapja 2014/1., 52. oldal)

¹² A Magyar Köztársaság Alkotmányáról szóló 1949. évi XX. törvény 57. § (1) bekezdése, és Magyarország Alaptörvénye Az állam című részének Az ügyészség című 29. cikkének 2. § b) pontja.

¹³ Szervezeti és működési típusok szerint oszthatók fel a büntetőeljárás alapelvek. Szervezeti alapelvek rendszerint az ún. szervezeti törvények, ügyészségről vagy bíróságról szóló törvényekben meghatározottak, a működési alapelvek pedig magában a Be.-ben olvashatók. In: Belovics-Tóth: im. 44.

¹⁴ A törvényes vád fogalmát a büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvény eredetileg nem tartalmazta, az a 2006. évi LI. törvénnyel került be a kódexbe.

¹⁵ 1. BK vélemény az 1998. évi XIX. törvény egyes rendelkezései értelmezéséről

¹⁶ Be. 28. § (1) bek.

vádhoz kötöttség elve negatív oldalról azt rögzíti, hogy a bíróság csak annak a személynek a büntetőjogi felelősségéről dönthet, aki ellen vádat emeltek. Pozitív oldalról ez a félreérthetetlen azonosíthatóságot jelenti, az ismeretlen személy ellen emelt vád nem törvényes, azonban nem jelenti a vádelv sérelmét, „ha a vádirat nem teljes körűen tartalmazza a terhelt Be. 117. §-ának (1) bekezdése szerinti személyi adatait. Az esetleges hiányosságok a bírósági eljárásban pótolhatók”.¹⁷ A pontosan körülírt, büntető törvénybe ütköző cselekmény kitétel mint második tartalmi elem körében nem elvárás, hogy a vádirati történeti tényállás a törvényi tényállás elemeit és fogalmait használja, de annyira pontosnak kell lennie a leírásnak, hogy a büntető törvénybe való ütközése a jogalkalmazó számára megállapítható legyen.¹⁸ A utolsó tartalmi elem, a bírósághoz intézett indítvánnyal való eljárás-kezdeményezés esetén a vádlói jogosultságra kell visszautalni tekintetben, hogy az ügyész esetén a vádirat, a pótmagánvádló esetében a vádindítvány, a magánvádló esetén pedig a feljelentés ez az indítvány.¹⁹ A bíróság kifejezett megjelölése egyrészt az eljárási feladatok megoszlására is utal, másrészt a vádközpontúságot is erősíti: csak vádlói jogosultsággal rendelkező személytől származó vád alapján kerülhet sor a bírósági eljárásra.

II./ Törvényes vád!

A jelenleg hatályos büntetőeljárás szabályozás egyértelműen a vád törvényességének a talaján áll. A Be. 6. § (1) bekezdése alapján a bíróságnak kötelessége, hogy a Be.-ben megállapított feltételek esetén a büntetőeljárást lefolytassa. A bíróság eljárási kötelezettsége tehát a Be.-ben meghatározott követelmények teljesülése esetén áll fenn. A követelmények teljesülésének igénye a váddal szemben is fennáll, így tehát a vádnak a Be. követelményinek való megfelelése az eljárás feltétele, a másik oldalról azonban a megfelelés hiánya az eljárás akadálya. Ha a vád nem felel meg a vele szemben a Be.-ben támasztott feltételeknek, úgy ez az eljárás megszüntetését vonja jogkövetkezményként maga után. Az eljárás megszüntetésére azonban ebből az okból két esetben kerülhet sor, mivel a Be. kifejezetten megkülönbözteti a vád törvényességének és a vádirat kellékeinek a hiányát.

¹⁷ 1. BK vélemény

¹⁸ BH 2011.219 és BH 2011.60

¹⁹ „Amennyiben a sértett feljelentést tesz, mint magánvádlót a vádképviseleti jogosultságok is megilletik” In: Belovics Ervin: A vád törvényessége (<https://jak.ppke.hu/uploads/articles/12081/file/T%C3%A9zis.pdf>, letöltve: 2017. 11. 18.)

A vád törvényességének hiánya²⁰ abszolút megszüntetési ok. Amennyiben a vád nem felel meg a Be. 2. § (2) bekezdésében foglaltaknak (a jelen munka 1./ pontjában írtak szerint), úgy a bíróság az eljárást köteles megszüntetni. Az eljárás ezen okból való megszüntetésére a tárgyalás előkészítése során, vagy azután is sor kerülhet,²¹ utóbbi esetben azonban már csak ügydöntő határozat formájában.²²

A vád kellékhianyossága²³ esetén a vád törvényes ugyan, de a Be. 217. § (3) bekezdésében felsorolt valamely kelléke hiányzik. A kellékhiany csupán relatív oka a megszüntetésnek, nem automatikus, mivel ebben az esetben a Be. 268. § (1) bekezdése alapján a bíróság megkeresi az ügyészt a vádirat hiányosságainak a pótlására. „Az ügyész bíróság általi megkeresése a vádirat (kellék)hiányosságainak pótlása végett valójában nem lehetőség, hanem törvényi előírás.”²⁴ A bíróság eljárás-megszüntetési kötelezettsége akkor áll be, ha az ügyész nem tesz eleget a megkeresésnek. Az eljárás megszüntetésére szintén sor kerülhet a tárgyalás előkészítése után is, tárgyaláson kívül hozott határozattal.²⁵ Megjegyzem, hogy álláspontom szerint a vádirat potenciálisan hiányzó kellékei alatt - a Be. 267. § (1) bekezdés k) pontjában foglaltakkal ellentétben - nem lehet teljeskörűen érteni a Be. 217. § (3) bekezdésében írt kellékeket, mivel a b) pontban a „vád tárgyává tett cselekmény leírása” került kellékként rögzítésre, ennek hiánya azonban a Be. 2. § (2) bekezdése értelmében a vád törvényességének hiányát, és nem csupán a felhívásra a megszüntetés terhe nélkül pótolható kellékhianyát eredményezi.

A vádirat Be. követelményeinek való meg nem felelőssége miatt hozott megszüntető határozat esetében a jogerő az eljárási akadály tekintetében áll be: a vád törvényességének, illetve kellékeinek hiánya miatt az eljárás lefolytatására való alkalmatlansága tekintetében. A megszüntető határozat anyagi jogerővel nem bír, annak ellenére, hogy a Be. 257. § (1) bekezdése alapján a bíróság a vádról ügydöntő határozatban határoz, és így a nyelvtani értelmezés alapján a vád törvénytelenége miatti megszüntetés a vádról kimondott érdemi, ügydöntő határozat. Az ilyen megszüntetés azonban nem tartalmaz és formálisan sem tartalmazhat rendelkezést büntetőjogi főkérdések tekintetében, ez ugyanis csak az érdemben elbírált cselekmény tekintetében lehetséges,

²⁰ Be. 267. § (1) bek. j) pont

²¹ Be. 275. § (1) bek.

²² Be. 332. § (1) bek. d) pont

²³ Be. 267. § (1) bek. k) pont

²⁴ 1. BKv

²⁵ Be. 309. § (1) bek.

így az anyagi jogerő nem is állhat be. A bíróság éppen az eljárási akadály miatt nem bírálta el érdemben a vád tárgyává tett cselekményt. A jogerős megszüntető végzés esetén tehát az ügyész ismét vádat emelhet az elévülési időn belül, a bíróság pedig a vádat köteles elbírálni; természetesen akkor, ha az nem képezi ismét az eljárás lefolytatásának akadályát.

3./ Törvényes vád?!

A büntetőeljárásról szóló 2017. évi XC. törvény, az úgynevezett új Be. törvényes váddal kapcsolatos szabályozását áttekintve fel kell tenni a kérdést, hogy továbbra is követelmény-e a vád törvényessége. A válasz egyértelmű igen, azonban a kérdésfeltevés nem ok nélküli: a szabályozás ugyanis megváltozik. Az új Be. az alapelvek között már nem tartalmazza a törvényes vád fogalmát, szemben a hatályos szabályozás 2. § (2) bekezdésével. Az új Be. továbbá szakít a hatályos szabályozás törvényes vádra vonatkozó duális felfogásával, amely szerint a vád törvényességének és a vádirat kellékeinek a hiánya eltérő megítélés alá esik.

Az új Be. 422. § (1) bekezdése a vádirat törvényes elemeit határozza meg akként, hogy ezek a vádlott azonosításra alkalmas megjelölését, a vád tárgyává tett cselekmény pontos leírását, a vád tárgyává tett cselekménynek a Btk. szerinti minősítését, valamint az ügyészségnek a büntetés kiszabására vagy intézkedés alkalmazására, vagy a kóros elmeállapota miatt nem büntethető terhelt felmentésére vonatkozó indítványát jelentik. Ez a hatályos szabályozáshoz képest látszólag annyiban tér el, hogy a bírósági eljárás lefolytatásának a kezdeményezését külön nem nevesíti. Az új Be. 421. § (1) bekezdése azonban rögzíti, hogy az ügyészség a vádiratnak a bírósághoz való benyújtásával emel vádat, valamint a büntetékiszabási, illetve intézkedés-alkalmazási, vagy a kóros elmeállapot miatti felmentésére vonatkozó indítványról való döntésre is kizárólag a bíróság jogosult, azaz a „vádirat törvényes elemei” csupán a bírósághoz történő vádemeléssel (bírósági eljárás kezdeményezésével) alkalmasak a törvényesség szempontjából való joghatás kiváltására. Az új Be. szabályozása pedig annyiban többletelemet tartalmaz a hatályos szabályozás „bírósághoz intézett indítványában” megfogalmazásához képest, hogy a fent hivatkozottak szerinti konkrét indítványok valamelyikének a megtételét is törvényességi elemnek tekinti, tehát nem pusztán indítvány megtételét írja elő. Az új Be. tehát a törvényes vádat és annak fogalmát nem rögzíti

ugyan alapelveként, azonban részletes, tartalmilag a hatályos szabályozással azonos meghatározottságát adja.

Az új Be.-ben - szemben a jelenleg hatályos szabályozással - majdnem azonos megítélés alá esnek a vád törvényességének, illetve kellékei teljességének követelményei, és az ezek elmulasztásának, illetve hiányának következményei. Az új Be. 484. § (1) bekezdés e) pontja alapján a bíróság az ügyiratok hozzá érkezését követően megvizsgálja, hogy szükséges, illetve lehetséges-e a vádirat hiányosságainak - az új Be. 422. § (1) bekezdése szerinti törvényes elemek és (2) bekezdés szerint nem-törvényes elemek hiányosságainak - pótlása iránt az ügyészséget megkeresni. Az új Be. 493. § (1) bekezdése ezt azzal egészíti ki, hogy ha a vádirat nem, vagy hiányosan tartalmazza a törvényes elemeket [új Be. 422. § (1) bekezdés], akkor a bíróság hivatalból vagy indítványra, a hiányok megjelölése mellett végzésben felhívja az ügyészséget a vádirat hiányosságainak pótlására. Ez egyértelműen a hatályos szabályozás vádirati kellékhianyosságának orvoslásával rokon rendelkezés, annak ellenére, hogy ezek a kellékek, „törvényes elemek” a Be. 2. § (2) bekezdésében rögzített törvényes vád fogalmi elemei, amelyek hiányához jogkövetkezményként jelenleg az eljárás további feltételekhez nem kötött megszüntetése kötődik. Az új Be. szabályozásában azonban, ebben az esetkörben az eljárás megszüntetésére a Be. 492. § (2) bekezdésének d) pontja értelmében csak akkor van lehetőség, ha hiányosságok pótlására a felhívás ellenére sem kerül sor, és emiatt a vád érdemi elbírálásra alkalmatlan. A hiányosságok miatti „elbírálásra való alkalmatlanság” követelményének további feltételként való beépítése egyértelműen tovább csökkenti a megszüntetés következményének alkalmazása lehetőségét.

Az új törvény a hatályos szabályozással gyakorlatilag azonosként, az új Be. 422. § (2) bekezdés a) pontjában rögzítetten, a vádirat törvényes elemein túli tartalma vonatkozásában fűzi a hiánypótlás elmaradása esetére az eljárási megszüntetésének következményét [új Be. 492. § (2) bekezdés e) pont].

Megjegyzendő még, hogy az új Be. a hiánypótlás kapcsán az eljárás felfüggesztését is lehetővé teszi [488. § (1) bekezdés b) pont], valamint előírja, hogy a hiánypótlás teljesítésének elmulasztása miatt az eljárás megszüntetése nem ügydöntő végzéssel történik [492. § (2) bekezdés], amely a „látszólagos anyagi jogerő” fent kifejtett kérdésével kapcsolatos problémamegoldást is egyszerűsíti.

„A törvényes vád a vádelv érvényesülésének egyik alapfeltétele, amelynek kritériumai azonban meglehetősen későn, csak 2006-ban kerültek be a büntetőeljárás törvénybe.”²⁶ Az 1998-as Be. 2006-ig nem tartalmazta a törvényes vád fogalmát, azonban a perbírósági, illetve felsőbbbírósági gyakorlat, valamint az Alkotmánybíróság határozatai kimunkálták az intézményt, és gyakorlatilag ennek az eredménye vált törvény szövegévé. Az új Be. abban a tekintetben visszatér az eredeti koncepcióhoz, hogy szintén nem tartalmazza tételesen a törvényes vád meghatározását, azonban az intézmény ugyanúgy a törvény részét képezi. A törvényi szabályozás tehát hullámzó. Az új Be. a törvényes vád szempontjából a hatályos szabályozás törvényességi és kellékhányossági dualizmusával szakít, valamint a jogkövetkezmények jelentős „felpuhításával” okoz újdonságot a jogintézmény történetében.

²⁶ Koósné Mohácsi Barbara: A vád „törvényessége” az új büntetőeljárás törvény tervezetében (Fundamentum, 2016. 2-4. szám, 87. oldal)

IRODALOM- ÉS JOGSZABÁLY-JEGYZÉK:

- 1000 év törvényei: <https://1000ev.hu/index.php?a=3¶m=261> (letöltve: 2017. 11. 18.), valamint <https://1000ev.hu/index.php?a=3¶m=6650> (letöltve: 2017. 11. 19.)
- Cservák Csaba: A hatalommegosztás elmélete és gyakorlati megvalósulása <http://jesz.ajk.elte.hu/cservak9.html> (letöltve: 2017. 11. 19.)
- Farkas Ákos-Róth Erika: A büntetőeljárás (CompLex Kiadó Jogi és Üzleti Tartalomszolgáltató Kft., Budapest 2007.)
- Belovics Ervin-Tóth Mihály: Büntető eljárásjog (HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest 2013.)
- Belovics Ervin: A vád törvényessége (<https://jak.ppke.hu/uploads/articles/12081/file/T%C3%A9zis.pdf>, letöltve: 2017. 11. 18.)
- Székely György László: Alapelveket érintő változások a büntetőeljárás törvényben (Ügyészek Lapja 2014/1., 52. oldal)
- Csóka Ervin: Korszerűsödő alapelvek a büntetőeljárásban (http://acta.bibl.u-szeged.hu/6951/1/juridpol_053_103-120.pdf, letöltve: 2017. 12. 01.)
- Dr. Czédli-Deák Andrea: A vád törvényessége az elmélet és a gyakorlat tükrében (<http://ujbtk.hu/dr-czedli-deak-andrea-a-vad-torvenyessege-az-elmélet-es-a-gyakorlat-tukreben/> letöltve: 2017. 11, 18.)
- Koósné Mohácsi Barbara: A vád „törvényessége” az új büntetőeljárás törvény tervezetében (Fundamentum, 2016. 2-4. szám, 87. oldal)
- 1871. évi XXXIII. törvénycikk a királyi ügyészségről
- 1896. évi XXXIII. törvénycikk a büntető perrendtartásról
- A Magyar Köztársaság Alkotmányáról szóló 1949. évi XX. törvény
- Magyarország Alaptörvénye
- a büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvény
- a büntetőeljárásról szóló 2017. évi XC. törvény
- 1. BK vélemény az 1998. évi XIX. törvény egyes rendelkezései értelmezéséről
- 14/2002. (III.20.) AB határozat
- BH 2011.219

- BH 2011.60